

ZUZANA CANDIGLIOTA ADVOKÁTKA

Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

V Brně dne 26. 8. 2020

Stěžovatelka: [REDACTED], nar. [REDACTED]
bytem [REDACTED]

Zastoupena: Zuzanou Candigliota, advokátkou se sídlem Burešova 615/6, 602 00 Brno

Účastníci řízení: Obvodní soud pro Prahu 2, Francouzská 19/808, 120 00 Praha 2
Městský soud v Praze, Spálená 6/2, 112 16 Praha 2
Nejvyšší soud České republiky, Burešova 20, 657 37 Brno

Vedlejší účastník řízení: Česká republika – Ministerstvo práce a sociálních věcí,
Na Poříčním právu 1/376, 128 01 Praha 28

Ústavní stížnost

- proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2020, č. j. 30 Cdo 584/2019-202, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 8. 2018, č. j. 70 Co 212/2018-165, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 2. 2018, č. j. 17 C 30/2017-107

Přílohy:

1. Plná moc
2. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 2. 2018, č. j. 17 C 30/2017-107
3. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 8. 2018, č. j. 70 Co 212/2018-165
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2020, č. j. 30 Cdo 584/2019-202
5. Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 3777/18
6. Usnesení Krajského soudu ze dne 19. 12. 2019, sp. zn. 16 Co 334/2018

ZUZANA CANDIGLIOTA | ADVOKÁTKA

IČ 03746933 | datová schránka by2wpca
Reg. číslo České advokátní komory 16127
Bankovní spojení 2200755319/2010

Burešova 615/6
602 00 Brno
Česká republika

+420 607 005 043
advokatka@candigliota.cz
www.candigliota.cz

I. Úvod stížnosti

Stěžovatelka se po nezákonném a nepřiměřeném postupu OSPOD obrátila na obecné soudy s žádostí o náhradu újmy, kterou v důsledku tohoto nestandardního postupu utrpěla. Odvolací soud uznal, že OSPOD postupoval v rozporu se zákonem a zásadami proporcionality a subsidiarity. Stěžovatelce však přiznal velice nízkou náhradu za utrpěnou nemajetkovou újmu a náhradu nákladů řízení nepřiznal ani jedné straně. Stěžovatelka se tak po několika letech soudního sporu, strachu a nervozity z možnosti odebrání dítěte, o které se vždy řádně starala, nedočkala přiměřeného zadostiučinění, ani náhrady účelně vynaložených nákladů na právní zastoupení. Nejvyšší soud její dovolání odmítl. Formálně ve sporu se státem uspěla, ale ve skutečnosti žádné zadostiučinění nezískala, neboť náklady na obranu proti nezákonnému postupu OSPOD jí stály mnohem více než nízké zadostiučinění. Poskytnuté zadostiučinění je tak spíše výsměchem spravedlnosti a nepřestavuje skutečnou satisfakci za hrubé porušení práv stěžovatelky.

II. Popis rozhodných skutečností

Stěžovatelka je matkou nezletilé ██████████, nar. ██████████, která je dítětem se zdravotním postižením. ██████████ je úspěšně integrována do spádové základní školy v Brně. Kvůli specifickým potřebám ██████████ a nemožnosti školy tyto potřeby plně uspokojit se stěžovatelka, dostala do sporu se školou. Vedení školy přitom dalo matce jasně najevo, že by bylo nejlepší, kdyby se ██████████ vzdělávala v jiné škole. Vzápětí se stěžovatelka ocitla v extrémně nepříjemné a stresující situaci, když se do sporu zapojil OSPOD a stěžovatelku a její rodinu vystavil nesprávnému úřednímu postupu. OSPOD totiž bez legitimního důvodu, nečekaně a šikanózně vyvolal soudní řízení o uložení výchovného opatření (dále jen „řízení o výchovném opatření“), v rámci kterého stěžovatelce hrozilo odebrání nezletilé dcery.

Návrh OSPOD na uložení výchovného opatření, jakož i veškerá jeho související (ne)aktivita, se značným způsobem negativně promítl na životě stěžovatelky i její rodiny. Stěžovatelka byla vystavena neustálému stresu, pocitům ohrožení a nejistoty z možnosti odebrání dcery, nepříjemné komunikaci se školou (i když se původní problém mezi školou a stěžovatelkou nakonec podařil vyřešit mimosoudně pomocí facilitace odborníka Ligy lidských práv), s pracovníci OSPOD, se soudy a s dalšími zainteresovanými subjekty. K tomu se stěžovatelka snažila naplno věnovat péči o dceru se zdravotním postižením.

Nesprávný úřední postup OSPOD konstatoval jeho nadřízený správní orgán, Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále také „MPSV“) i tehdejší veřejná ochránkyně práv. Pochybení spočívalo v tom, že OSPOD na matku vyvíjel nátlak, aby svou dceru umístila do speciální školy, a vyhrožoval jí, že pokud nepřistoupí na požadavky školy, může dojít k odebrání ██████████ z její péče, a to i přesto, že se o ni po všech stránkách řádně starala a prosazovala dodržování jejích práv.

Z obavy, že přijde o dítě se stěžovatelka rozhodla využít pomoci advokáta, kterého musela platit z vlastních prostředků (nutno zmínit, že stěžovatelka je samoživitelkou a náklady na advokáta nebylo jednoduché vynaložit). Řízení o výchovném opatření po dvou letech soud v důsledku zpětvzetí návrhu OSPOD zastavil s výrokem, že náklady řízení se nepřiznávají žádnému z účastníků, přestože stěžovatelka je uplatňovala.

Stěžovatelka se před Ministerstvem práce a sociálních věcí a následně též v soudním (odškodňovacím) řízení dle zákona č. 82/1998 Sb., domáhala z důvodu nesprávného úředního postupu OSPOD náhrady

nemajetkové újmy v penězích ve výši 40.000,- Kč a náhrady nákladů právního zastoupení, které vynaložila v řízení o uložení výchovného opatření ve výši 30.000,- Kč (dále jen „odškodňovací řízení“).

Stěžovatelce byla ze strany MPSV vyplacena mimosoudně částka 10.000,- Kč a v tomto rozsahu vzala žalobu zpět. Zbytek požadovaného plnění soud prvního stupně zamítl, neboť i přes uznání pochybení a částečné vyplacení zadostiučinění ze strany MPSV neshledal soud prvního stupně v postupu OSPOD nesprávný úřední postup.

Odvolací soud poté naopak konstatoval nesprávný úřední postup OSPOD, nicméně přiznal stěžovatelce velice nízké zadostiučinění. Stěžovatelce přisoudil dalších 10.000,- Kč na náhradě nemajetkové újmy. Náhradu nákladů právního zastoupení v řízení o uložení výchovného opatření odvolací soud stěžovatelce nepřiznal s tím, že o těchto nákladech rozhodl příslušný soud v usnesení, kterým řízení o výchovném opatření skončil, a proto o nich nemohl znovu rozhodnout.

O nákladech odškodňovacího řízení odvolací soud rozhodl tak, že žádný z účastníků na jejich náhradu nemá právo. Soud své rozhodnutí odůvodnil tím, že stěžovatelka „(...) v řízení uspěla v požadavku na náhradu nemajetkové újmy (částečně), avšak neuspěla v žádosti o náhradu škody. Byl-li jeden z jejích žalobních požadavků úspěšným a druhý nikoli, byl poměr procesního úspěchu a neúspěchu žalobkyně a žalované stejný. Proto bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.“

Stěžovatelka tak sice formálně uspěla tím, že soud konstatoval nesprávný úřední postup a že jí bylo vyplaceno celkem 20.000,- Kč na náhradě nemajetkové újmy (byť je tato částka nepřiměřeně nízká), nicméně náklady vynaložené na právní pomoc v řízení o výchovném opatření asi dvojnásobně přesáhly přiznané finanční zadostiučinění. Stěžovatelka uplatňovala před soudem částku 30.000,- Kč na nákladech za advokáta v řízení o výchovném opatření, ale následně vynaložila ještě další prostředky na další právní služby, neboť řízení o výchovném opatření ještě nebylo skončeno (zastaveno bylo až dne 7. 2. 2018, žaloba byla podána asi o rok dříve). Stěžovatelce navíc nebyla přiznána ani náhrada nákladů odškodňovacího řízení. To v důsledku znamená, že stěžovatelka sice byla poškozena nesprávným úředním postupem, ale stát se k věci postavil tak, že jí kompenzoval nemajetkovou újmu ve výši pouhého zlomku skutečné újmy a škodu v podobě nákladů na právní zastoupení v obou řízeních (o výchovném opatření a v odškodňovacím řízení) ji kompenzovat odmítl.

Co se týká nepřiznaných nákladů na právní služby advokáta v řízení o výchovném opatření, stěžovatelka se domáhá jejich přiznání i nadále v řízení o uložení výchovného opatření, ve kterém se již dvakrát odvolala. V tomto řízení jsou obecné soudy stále toho názoru, že není možné, aby měl OSPOD, jakožto opatrovník nezletilé v řízení, povinnost nahradit náklady řízení jinému účastníkovi, tedy stěžovatelce. V této věci stěžovatelka podala dne 6. 5. 2019 ústavní stížnost vedenou pod sp. zn. III. ÚS 1585/19.

Dále se stěžovatelka domáhala přiznání náhrady nákladů na právní zastoupení v řízení o výchovném opatření tím, že v rámci odškodňovacího řízení podala dovolání proti I. výroku rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 8. 2018, č. j. 70 Co 212/2018. Bohužel neúspěšně.

Proti II. výroku rozsudku Městského soudu v Praze o nákladech řízení v rámci odškodňovacího řízení dovolání není dle § 238 odst. 1 písm. h) přípustné, a proto stěžovatelka v rozsahu tohoto výroku podala dne 19. 12. 2018 ústavní stížnost. Stěžovatelka v ní namítala, že nepřiznáním nákladů odškodňovacího řízení bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, jehož součástí je právo na

náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem. Ústavní soud stížnost usnesením ze dne 9. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 3777/18, odmítl s tím, že pokud by dovolací soud zrušil nebo změnil rozsudek odvolacího soudu ve výroku ve věci samé, mohl by také zrušit akcesorický výrok o nákladech řízení nebo o nich znovu rozhodnout.

Dovolací soud se k podanému dovolání proti I. výroku odvolacího soudu ve věci samé vyjádřil následovně. Za předmět řízení označil částku „*skládající se z několika samostatných nároků, odvíjejících se od odlišného skutkového základu. Rozhodnutí o každém z těchto nároků má v řízení charakter samostatného výroku a přípustnost dovolání je třeba zkoumat samostatně.*“¹ Dovolání pak označil za nepřipustné, protože žádný z nároků se samostatným skutkovým základem, které jsou předmětem dovolacího řízení, není nárokem na peněžité plnění přesahující 50.000,- Kč. Druhým důvodem k odmítnutí dovolání byla skutečnost, že dovolání v jedné části míří proti výroku, kterým odvolací soud stěžovatelce přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 10.000,- Kč místo původně požadovaných 60.000,- Kč. V rámci tohoto výroku byla stěžovatelka formálně úspěšná, i když jí soud přiznal daleko nižší náhradu újmy, než o jakou žádala. Dovolací soud tak vyhodnotil, že je v tomto rozsahu dovolání subjektivně nepřipustné.²

III. Argumentace

Celé dosavadní odškodňovací řízení, kterým si stěžovatelka prochází, je ve svém důsledku absurdní. Stěžovatelka se totiž po rozhodnutí obecných soudů ocitá v situaci, kdy jí stát *de facto* dává najevo, že byť jeho jednotlivé složky a činitelé nemusí vždy jednat v souladu s právem, měla by si osoba, proti níž takové jednání směřuje, dobře rozmyslet, zda se bude domáhat ochrany svých práv a svobod, nebo se zlovůli státu podvolí a nechá se jeho orgány zastrašovat a vydírat.

Částka 40.000,- Kč za dva roky plné strachu, stresu, nejistoty a vydírání, že by mohla přijít o svou zdravotně postiženou dceru, o kterou se řádně stará, je minimálním zadostiučiněním. Když stěžovatelka v březnu 2017 podávala žalobu na náhradu nemateriální újmy způsobené nesprávným úředním postupem OSPOD, dospěla k této částce např. na základě stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, z případu Havelkovi proti České republice, nebo Walla a Wallová proti České republice, které řešil Evropský soud pro lidská práva (dále také „ESLP“). K tomuto zadostiučinění stěžovatelka také požadovala náhradu škody v podobě nákladů právního zastoupení v řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti ve výši 30.000,- Kč, i když toto řízení v době podání žaloby ještě nebylo u konce a reálné náklady tak byly vyšší.

Během řízení před soudem prvního stupně byla stěžovatelce ze strany MPSV přiznána částka 10.000,- Kč, jako „*přiměřená*“ náhrada její nemajetkové újmy. Peněžitý předmět řízení se tak snížil na 60.000,- Kč. Zaplacení celé této zbylé částky soud prvního stupně zamítl, neboť neměl za to, že by se OSPOD dopustil nesprávného úředního postupu.

¹ Pro srovnání dovolací soud uvedl usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2003, sp. zn. 32 Odo 747/2002, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3238/2013, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2001, sp. zn. 29 Odo 2357/2000.

Odvolací soud pak sice konstatoval, že OSPOD skutečně nepostupoval v souladu s právním řádem a standardy poskytování sociálních služeb, nicméně stěžovatelce přiznal pouze dalších 10.000,- Kč (z původně žalovaných 60.000,- Kč) s tím, že řízení o výchovném opatření trvalo zhruba dva roky a stěžovatelka již dostala 10.000,- Kč od MPSV, tudíž když jí soud přizná dalších 10.000,- Kč, bude celkové zadostiučinění v podobě 20.000,- Kč za dva roky útrap zcela dostatečné. O částce 30.000,- Kč za náklady právního zastoupení v řízení o výchovném opatření soud konstatoval, že o něm již rozhodl soud v rámci usnesení, kterým skončil řízení o výchovném opatření (v něm stěžovatelce náklady řízení nepřiznal), a tudíž mu o něm již nepřísluší znovu rozhodovat. Protože byla stěžovatelka v odvolacím řízení částečně úspěšná (v rozsahu přiznaných 10.000,- Kč za nemajetkovou újmu) a částečně neúspěšná (v rozsahu 30.000,- Kč za náklady právního zastoupení v řízení o výchovném opatření), odvolací soud dospěl k závěru, že poměr procesního úspěchu a neúspěchu stěžovatelky a vedlejšího účastníka (tj. MPSV jakožto strany žalované) je stejný, a proto nikomu nepřiznal právo na náhradu nákladů tohoto odškodňovacího řízení.

Když o věci posléze rozhodoval Nejvyšší soud, pouze formalisticky konstatoval, že stěžovatelka byla ve věci samé *de iure* úspěšná, neboť jí odvolací soud přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 10.000,- Kč, tudíž bylo v tom smyslu dovolání subjektivně nepřijatelné. Druhým důvodem odmítnutí dovolání byla skutečnost, že se týkalo dvou samostatných nároků (40.000,- Kč na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu a nárok na náhradu skutečné škody ve výši 30.000,- Kč), z nichž ani jeden nedosahoval bagatelní částky 50.000,- Kč.

Všechny zainteresované obecné soudy zaujaly vůči stěžovatelce formalistický postoj.

Porušení práva na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces jednotlivci zajišťuje možnost domoci se ochrany jeho subjektivních práv. Bez tohoto základního práva dnešní společnost nemůže dobře fungovat a ostatní garance by bez něho ztrácely smysl.³ Do práva na spravedlivý proces patří mimo jiné i právo na přístup k soudu, právo na spravedlivé rozhodnutí či nárok na náhradu za nesprávný úřední postup.⁴

Právo na přístup k soudu

Když odvolací soud v odškodňovacím řízení konstatoval, že celkově poskytnuté zadostiučinění ve výši 20.000,- Kč je vzhledem k délce a průběhu řízení přiměřené, zatímco pouhé náklady na právní zastoupení stěžovatelku vyšly na téměř dvojnásobek této částky, jde o pouhý výsměch a signál ze strany státu, že pokud se osoba v budoucnu stane obětí protiprávního jednání složek státu a bude se chtít domáhat soudní ochrany, nemusí ke konstatování pochybení orgánu veřejné moci vůbec dojít, a pokud ano, přiznané přiměřené zadostiučinění za své útrapy a náklady na svou ochranu v podobě právního zastoupení bude zcela nedostatečné. Výsledkem bude situace, kdy lidé nejspíše budou ponížene snášet nepřiměřené, nestandardní až nezákonné jednání státu a jeho orgánů, neboť by se bojem za ochranu svých práv a svobod mohli dostat do ještě svízelnější životní situace a reálného zadostiučinění se jim nedostane. Tím stát stěžovatelce (a potenciálně i dalším lidem) zasahuje do práva na přístup k soudu, ale i do práva na náhradu za nesprávný úřední postup.

³ Viz POSPÍŠIL, Ivo. Komentář k čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Dostupný v systému ASPI.

⁴ Tamtéž

„Právo na spravedlivý proces, zaručený čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) je potřeba vykládat ve světle zásady právního státu, která vyžaduje, aby účastníci řízení měli k dispozici účinný soudní prostředek nápravy, který jim umožní domáhat se svých občanských práv“.⁵ Tím, že osoba, která v důsledku nezákonného postupu orgánu státu utrpí (ne)majetkovou újmu a stát jí za to nepřizná přiměřené zadostiučnění, nejde o účinný prostředek nápravy nežádoucího jednání nebo stavu. Naopak tímto soudy přispívají k nedůvěře lidí v efektivní ochranu jejich práv a svobod.

Právo na přístup k soudu by navíc mělo být „praktické a účinné“.⁶ To mimo jiné znamená, že by měla mít osoba „jasnou a praktickou možnost napadnout akt, jímž bylo zasaženo do jeho práv“.⁷ Stěžovatelka měla sice díky zákonu o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem jasnou možnost, jak napadnout protiprávní jednání OSPOD. Prvek praktičnosti však v tomto případě zcela chybí. Soud první instance nejprve ani nekonstatoval tak závažné pochybení OSPOD, že by šlo o nesprávný úřední postup dle zmíněného zákona, za který by měl být stát odpovědný. Stěžovatelka tak musela zkusit podat odvolání, aby mohl odvolací soud konstatovat, že k závažnému pochybení skutečně došlo a stát by měl nést odpovědnost. Míru odpovědnosti státu však soud ocenil velice slabě (prakticky na 20.000,- Kč za dva roky řízení) a stěžovatelce nepřiznal náhradu nákladů jak v řízení o výchovném opatření, tak v řízení odškodňovacím. Dovolání jí pak bylo Nejvyšším soudem zamítnuto, neboť byla v odvolacím řízení procesně úspěšná a celkový peněžitý předmět sporu nedosahoval hranice bagatelní částky 50.000,- Kč. reálně tedy stěžovatelka v rámci několikaleté soudní pře o zachování svých rodičovských práv a náhradu újmy způsobené státem materiálně i nemateriálně silně utrpěla a škůdce (tedy OSPOD, resp. stát) ze sporu vyšel relativně bez úhony. To je mimo jiné v rozporu se zásadou, že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání. Analogicky by se tato věc dala přirovnat k zákazu nepřiměřeně vysokých soudních poplatků, které také znemožňují lidem přístup k nestrannému soudu.⁸

Stěžovatelka si je vědoma toho, že právo na přístup k soudu není právem absolutním a je možné ho omezit. Důsledkem takového omezení však nesmí být zásah do samé podstaty práva.⁹ Zároveň si je stěžovatelka také vědoma toho, že podmínky přístupu k dovolacímu soudu mohou být z hlediska formalismu ještě o něco přísnější, pokud měla osoba možnost projednat svou věc před soudem prvního i druhého stupně.¹⁰

Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky na základě tzv. subjektivní nepřípustnosti,¹¹ tedy v rozsahu částky 10.000,- Kč, ve kterých byla stěžovatelka v odvolacím řízení úspěšná, proto k podání dovolání v tomto rozsahu nebyla oprávněná.¹² Druhým důvodem odmítnutí dovolání bylo, že předmětem řízení byla částka skládající se z několika samostatných nároků, které se odlišovaly skutkovým základem a které samostatně nedosáhly hranice bagatelní věci (tj. 50.000,- Kč).

⁵ Běleš a ostatní proti České republice, § 49

⁶ Bellet proti Francii, § 38

⁷ Bellet proti Francii, § 36

⁸ Kreuz proti Polsku (č. 1), § 60-67; Podbielski a PPU Polpure proti Polsku, § 65-66; Weissman a ostatní proti Rumunsku, § 42

⁹ Phillis proti Řecku, § 59; De Greouffre de la Pradelle proti Francii, § 28; Stanev proti Bulharsku, § 229

¹⁰ LevagesPrestationsServices proti Francii, § 44-48; BruallaGomez de la Torre proti Španělsku, § 34-39

¹¹ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96

¹² Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2386/2016

Původně stěžovatelka navrhovala náhradu nemajetkové újmy ve výši 40.000,- Kč a náhradu skutečné škody ve výši 30.000,- Kč. Celkově tedy šlo o 70.000,- Kč, resp. 60.000,- Kč po přiznání částky 10.000,- Kč na náhradu nemajetkové újmy ze strany MPSV. Stěžovatelka si je vědoma výše uvedených důvodů odmítnutí jejího dovolání, nicméně má za to, že význam tohoto odškodňovacího řízení a s ním spojený zásah do práva na spravedlivý proces (jakož i spojený zásah do práva na soukromý a rodinný život stěžovatelky v rámci řízení o výchovném opatření) stěžovatelky je natolik podstatný, že měl odhlédnout od přísných podmínek pro přístup k dovolacímu soudu, kterými Nejvyšší soud odůvodnil odmítnutí stěžovatelčina dovolání. I přes výše uvedené pravidlo přísnějších podmínek k přístupu k dovolacímu soudu má stěžovatelka za to, že na její věc lze analogicky vztáhnout náleze Ústavního soudu, ve kterém konstatoval, že je věcí žalobce, čeho se domáhá, a ze kterého dovozuje, že měl Nejvyšší soud od podmínky bagatelní věci v tomto případě odhlédnout.¹³ Ústavní soud řekl, že „pokud žalobce v jedné žalobě spojí několik i samostatně projednatelných nároků a nalézací soud rozhodne o peněžitém plnění, není v pravomoci odvolacího soudu tuto částku následně členit na dílčí položky, které, každá samostatně, nedosahují hranice bagatelní částky pro odvolací řízení. Opačný přístup je zásahem do práva na projednání věci nestranným soudem“.

Jak již bylo uvedeno výše, signál, který obecné soudy stěžovatelce a posléze i dalším potenciálním obětem nesprávného úředního postupu svými rozhodnutími vyslaly, že stát se může vůči svým občanům dopouštět nestandardního, šikanózního a protiprávního jednání bez toho, aniž by za to nesl odpovědnost, příp. aniž by poškozené osobě přiznal spravedlivé a přiměřené zadostiučinění, je v přímém rozporu s principy spravedlnosti. Jinými slovy, Nejvyšší soud v tomto případě rozhodl přepjatě formalisticky.¹⁴

Právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem v rozsahu náhrady nemajetkové újmy stěžovatelky a náhrady nákladů řízení o výchovném opatření

„Náprava státního bezpráví je fundamentálním požadavkem právního státu. (...) Je naprosto nepochopitelné, (...) přerozděluje-li sociální stát v podobě sociálních dávek miliardové sumy, a právní stát oproti tomu ponechává nebo nevyrovnává z důvodů nároků na veřejné finance státní bezpráví.“¹⁵ Náklady státu na výdaje sociálních dávek a odškodnění obětí nesprávného úředního postupu jsou v silném nepoměru. Stát totiž nemá problém vyplatit osobám v nouzi několik sociálních dávek, avšak osobě, která v důsledku protiprávního jednání státního orgánu téměř přišla o dceru, se s nepřiměřeně nízkým zadostiučiněním vysměje.

Občanský zákoník v ustanovení § 2955 stanoví, že pokud nelze přesně určit výši náhrady škody, určí ji soud dle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností (u nemajetkové újmy platí dle § 2894 odst. 2 občanského zákoníku stejné ustanovení).

Dle ustanovení § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Pro případy průtahů v řízení jsou v odst. 3 stanovena kritéria, ke kterým je nutno přihlédnout. Analogicky bychom tato kritéria mohli vztáhnout také na věc stěžovatelky, neboť se jedná o obdobné pochybení ze strany

¹³ Nález IV. ÚS 3153/15 ze dne 27. 9. 2016

¹⁴ Nález III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000

¹⁵ Stanovisko Ústavního soudu zn. Pl. ÚS-st. 27/09 ze dne 28. 4. 2009

státu. Jde o zohlednění celkové délky řízení, jednání poškozeného, postupu orgánu veřejné moci a významu předmětu řízení pro poškozeného.

Ve věci stěžovatelky měl tedy soud zohlednit zavinění sociálních pracovníků OSPOD, neboť si musely být s ohledem na svoji profesi a vzdělání vědomy, že nejednají v zájmu nezletilé a nejednají v souladu se zákonem. OSPOD zneužil závislost poškozeného na škůdci, resp. své postavení orgánu veřejné moci nad stěžovatelkou a její dcerou, které se nemohly okamžitě účinně bránit, ale byly nedobrovolně vystaveny dlouhotrvajícímu bezdůvodnému a šikanóznímu postupu zasahujícímu závažným způsobem do jejich soukromého a rodinného života. Dále bylo potřeba vzít v úvahu diskriminaci poškozeného s ohledem na zdravotní postižení (nešlo přímo o stěžovatelku, ale o její nezletilou dceru). Zásadní okolností také bylo, že stěžovatelka nijak nepochybila v péči o svou nezletilou dceru a naopak bylo prokázáno, že se o ni starala řádně a hájila její práva, včetně práva na vzdělání. Soud se ovšem s okolnostmi případu nevypořádal a přistoupil k nijak neodůvodněnému stanovení paušální výše zadostiučinění ve výši 10.000,- Kč za každý rok soudního řízení, které bylo vyvoláno nesprávným úředním postupem OSPOD.

Dle Nejvyššího soudu¹⁶ bychom mohli na projednávaný případ vztáhnout také tato kritéria:

- 1) povaha projednávané věci (hrozící odebrání dítěte, jeden z nejzávažnějších zásahů do soukromého a rodinného života)
- 2) délka řízení (dva roky trvající stres a obavy, včetně nutnosti se právně bránit; dále nemožnost poklidně žít a věnovat se jiným záležitostem)
- 3) následky v osobnostní sféře poškozeného (stěžovatelky).

Nejvyšší soud¹⁷ také konstatuje, že výše přiznaného zadostiučinění by se neměla bez zjevných a podstatných skutkových odlišností konkrétního případu významně odlišovat od zadostiučinění přiznaného v případě skutkově obdobném. Větší odchylku pak musí soud náležitě odůvodnit.¹⁸ V opačném případě by došlo k narušení zásady právní jistoty a práva na rovný přístup k soudu.

Stěžovatelka má za to, že jí soud svým zjevně nepřiměřeným zadostiučiněním zasáhl do samotného jádra práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem, jak jej garantuje čl. 36 odst. 3 Listiny. Stěžovatelka ve svém žalobním návrhu na přiměřené zadostiučinění a náhradu škody zhodnotila období od podání návrhu na výchovné opatření OSPOD ze dne 10. 2. 2016 do podání žaloby dne 8. 3. 2017, tedy zhruba za jeden rok probíhajícího řízení o výchovném opatření. Celková nemajetková újma, jakož i škoda způsobená výdaji na právní zastoupení, je tak ve skutečnosti mnohem vyšší. Tento fakt pouze zdůrazňuje onen propastný rozdíl mezi tím, co stěžovatelka původně po státu jako náhradu za svou újmu, resp. škodu, požadovala a jaké zadostiučinění a náhradu škody jí soudy v konečném důsledku přiznaly. Tím, že se odvolací soud s uvedenými pravidly stanovení výše náhrady újmy, resp. škody, nevypořádal, porušil stěžovatelce nejen její právo dle čl. 36 odst. 3 Listiny, ale také právo na řádné odůvodnění rozhodnutí.¹⁹

Jak již bylo uvedeno výše, odvolací soud stěžovatelce přiznal náhradu nemajetkové újmy v celkové výši 20.000,- Kč za dva roky řízení. Ke zbylým 20.000,- Kč za nemajetkovou újmu, o které stěžovatelka žádala,

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3867/2011

¹⁹ Nález Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004

se vyjádřil tak, že stěžovatelka „byla v uvedeném řízení zastoupena advokátem, nečelila tedy návrhu OSPOD sama a bez kvalifikované pomoci“.

Podle ustanovení § 2953 občanského zákoníku může soud přiměřeně snížit náhradu škody z důvodů hodných zvláštního zřetele. Přihlédne přitom ke způsobu vzniku škody, k osobním a majetkovým poměrům škůdce a k poměrům osoby poškozené. Náhradu však nelze snížit, pokud byla škoda způsobena úmyslně. Druhý odstavec pak říká, že se první odstavec nepoužije, pokud škodu způsobil někdo, kdo se hlásí k odbornému výkonu nebo porušil odbornou péči.

V případě stěžovatelky došlo zcela jistě k úmyslnému způsobení újmy a navíc újmu zapříčinily pracovnice OSPOD, které se hlásily k odbornému výkonu své profese. Absurdita zohlednění zastoupení advokátem jako důvodu pro snížení výše náhrady nemajetkové újmy je v tomto případě zejména v tom, že náklady na advokáta stěžovatelce nebyly přiznány ani v samotném řízení o výchovném opatření, které bylo zastaveno. Stát tak stěžovatelku trestá za to, že chtěla svá práva řádně hájit a vyhledala k tomu odbornou pomoc. Důkazem o tom, že využití služeb advokáta bylo skutečně účelné, je fakt, že obecné soudy skutečně konstatovaly vážné pochybení v jednání OSPOD. Výklad zákona přijatý odvolacím soudem je proto v rozporu s právem na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny, ale také se spravedlivým uvážením okolností případu dle § 2855 občanského zákoníku, jakož i s pravidlem, že výklad právního předpisu nesmí vést k bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění dle § 2 odst. 3 občanského zákoníku. Stěžovatelce tímto bylo zasaženo do práva na ochranu dle čl. 3 odst. 3 Listiny, který říká, že nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem v rozsahu nákladů řízení

Stěžovatelka by se v tomto bodě chtěla také ohradit proti II. výroku rozsudku odvolacího soudu o nákladech v odškodňovacím řízení. Proti tomuto výroku nebylo možné podat dovolání, proto se stěžovatelka v této věci již dříve obrátila na Ústavní soud. Ten však její stížnost odmítl, protože tehdy stále ještě nerozhodl Nejvyšší soud o dovolání stěžovatelky ve věci samé. Pokud by totiž Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a vrátil věc k dalšímu projednání, zrušil by tím i výrok o nákladech řízení, o kterých by se jednalo znovu. Z tohoto důvodu Ústavní soud stížnost stěžovatelky pro nepřípustnost odmítl dle ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Nejvyšší soud však již ve věci samé rozhodl a stěžovatelka se tak v nyní podávané stížnosti proti II. výroku odvolacího soudu o nepřiznání nákladů řízení také ohrazuje.

Napadený výrok o nepřiznání náhrady nákladů řízení je odůvodněn tím, že stěžovatelka uspěla v požadavku na náhradu nemajetkové újmy, ale neuspěla v žádosti o náhradu škody, tudíž jeden z jejích žalobních nároků byl procesně úspěšný a druhý nikoliv. Proto byl poměr procesního úspěchu a neúspěchu stěžovatelky a strany žalované stejný, pročez soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Stěžovatelka je přesvědčena, že nepřiznáním nákladů odškodňovacího řízení byla porušena její ústavně zaručená práva, a to právo na spravedlivý proces, jehož součástí je právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.

Přestože se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi staví k otázce nákladů řízení rezervovaně, neboť spor o náhradu nákladů řízení, i když se může některého z účastníků citelně dotknout, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující závěr o porušení základních práv a svobod účastníka řízení, tento případ podle

našeho názoru dosahuje ústavněprávní dimenze a napadený výrok rozhodnutí představuje závažné pochybení soudu a porušení práva na náhradu škody nesprávným úředním postupem.

„Ústavní soud odmítl závěr, podle něhož má být úspěch účastníků řízení posuzován ve vztahu k řízení jako celku. Konstatoval, že právo na náhradu nákladů sporného řízení je upraveno především v ustanovení § 142 OSŘ, z něhož vyplývá, že základním kritériem, jímž se řídí, je úspěch ve věci. Pojem „věc“ pak Ústavní soud ve smyslu relevantní judikatury chápal jako předmět řízení, jak byl vymezen žalobou, popř. dalšími dispozitivními procesními úkony. Uvedl ovšem, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení nelze úspěch či neúspěch procesních stran posuzovat ve vztahu k řízení jako celku, jak to v tehdy projednávané věci učinil obecný soud, nýbrž je nutno každou věc, tj. každý nárok, jenž je předmětem řízení, posoudit samostatně.²⁰ Obecné soudy jsou proto ve smyslu tohoto nálezu povinny stanovit, zda a kdo má právo na náhradu nákladů řízení ve vztahu ke každému dílčímu žalobou vymezenému nároku. (...) S ohledem na specifický kontext projednávané věci však pravidlo z tohoto nálezu plynoucí nemůže být aplikováno mechanicky, nýbrž naopak s přihlédnutím k věcnému vztahu mezi (neúspěšným) návrhem stěžovatelů na určení výše dorovnání a jejich (úspěšným) návrhem na plnění.“²¹

Pokud by se Městský soud v Praze řídil tímto výkladem Ústavního soudu, pak by posoudil otázku nákladů řízení zvlášť pro nárok na náhradu imateriální újmy a zvlášť pro náhradu škody spočívající v nákladech na advokáta v řízení o výchovném opatření. To by znamenalo, že by u prvního nároku byla stěžovatelka úspěšná a byly by jí přiznány náklady řízení v plné výši, neboť i Městský soud v Praze konstatoval, že u tohoto nároku byla ve své podstatě procesně úspěšná, neboť rozhodnutí o výši nemajetkové újmy závisí na úvaze soudu, a tedy i z částečného plnění se dovozuje plný úspěch ve věci. Stěžovatelce by tak byly přiznány náklady řízení za několik úkonů právní služby, cestovné a soudní poplatek v celkové hodnotě několika desítek tisíc Kč. Naopak u druhého nároku by sice byla považována za neúspěšnou, nicméně z toho by jí vyplývala povinnost uhradit žalované náhradu nákladů řízení v hodnotě 300,- Kč za jeden úkon právní služby, tedy pouze zlomek toho, co by žalovaná měla uhradit jí.

Nesprávným protiústavním výkladem tak Městský soud v Praze žalobkyni zbavil jejího nároku na náhradu nákladů řízení, přitom rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je dle judikatury Ústavního soudu integrální součástí soudního řízení i práva na spravedlivý proces. Nelze odhlédnout od toho, že stěžovatelka byla takto připravena o částku přesahující přiznané zadostiučinění za nemajetkovou újmu, což činí toto rozhodnutí ještě absurdnějším a nespravedlivějším. Nejde ani o bagatelní částku, která by v tomto konkrétním případě nedosahovala ústavněprávní dimenze, a to s přihlédnutím k postavení stěžovatelky jako fyzické osoby (navíc samoživitelky), která byla vystavena hrozbě bezdůvodného odebrání dítěte, a tedy závažnému ohrožení práva na rodinný život. Stěžovatelka není kverulantkou, která by zahajovala soudní spory z důvodu banálních pochybení.

Nezतोžňujeme se také se závěrem, že byla stěžovatelka neúspěšná se svým nárokem na náhradu škody v důsledku vynaložených nákladů na advokáta v řízení o výchovném opatření. V této věci byla stěžovatelkou podána ústavní stížnost dne 6. 5. 2019 a je vedena pod sp. zn. III. ÚS 1585/19. Pokud řízení o výchovném opatření bylo přímým následkem nesprávného úředního postupu OSPOD a pokud

²⁰ Srov. s ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 315

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3070/14

nelze v tomto samotném řízení přiznat stěžovatelce náhradu nákladů řízení,²² pak jí měla být vzniklá škoda přiznána v odškodňovacím řízení, ve kterém nesprávný úřední postup OSPOD byl Městským soudem v Praze konstatován. Oba nároky vznesené stěžovatelkou jsou provázány a těžko lze říci, že stát neodpovídá za škodu způsobenou vynaložením finančních prostředků na advokáta v řízení o výchovném opatření.

Na základě výše uvedených skutečností stěžovatelka namítá, že jí bylo zasaženo do jejích základních právo a svobod zaručených Listinou. Konkrétně jí bylo zasaženo do práva na ochranu před újmou způsobenou v důsledku uplatňování svých základních práv a svobod dle čl. 3 odst. 3 Listiny, do práva na přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a do práva na náhradu újmy způsobenou nesprávným úředním postupem dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

IV. Shrnutí

Stěžovatelka se touto ústavní stížností ohradila proti rozhodnutí obecných soudů, které svou rozhodovací činností zasáhly primárně do práva na spravedlivý proces, jehož součástí je mimo jiné právo na přístup k soudu a do práva na náhradu újmy způsobené nesprávným úředním postupem.

Stěžovatelka má za to, že výše uvedenými rozhodnutími dávají obecné soudy lidem najevo, že byť stát v určitých situacích může pochybit a postupovat nezákonně, odpovědnost přijme pouze částečně a poškozené osobě nahradí škodu naprosto nedostatečně, pokud vůbec. To podmíná důvěru lidí v účinnou ochranu jejich základních práv a svobod, jakož i jejich právní jistotu, že mohou v podobných situacích docílit spravedlnosti.

Stěžovatelka má za to, že bylo zasaženo do jejího práva na přístup k soudu, vyjádřila se ke kritériím při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění, k zákazu diskriminace a řádnému odůvodnění rozdílného rozhodování. Dále konstatovala, že soudy zasáhly do jádra jejího práva na náhradu újmy dle čl. 36 odst. 3 Listiny, a nakonec zdůvodnila, proč má za to, že odvolací soud rozhodl v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, když stěžovatelce nepřiznal náklady odškodňovacího řízení, ani náklady řízení o výchovném opatření.

V. Návrh

Stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud vydal toto rozhodnutí:

- I. **Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2020, č. j. 30 Cdo 584/2019-202, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 23. 8. 2018, č. j. 70 Co 212/2018-165, a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 2. 2018, č. j. 17 C 30/2017-107, byla porušena základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces, jehož součástí je právo na přístup k soudu a právo na**

²² Městský soud v Brně tvrdí, že OSPOD jako opatrovníka zavázat k náhradě nákladů řízení jinému účastníkovi nemůže a Krajský soud v Brně rozhodnutí Městského soudu v Brně usnesením ze dne 19. 12. 2019, sp. zn. 16 Co 334/2018, potvrdil s odůvodněním, že podle ust. § 24 z. ř. s. nebyl úmysl OSPOD přivodit stěžovatelce závažnější újmu, a to i přes evidentní a četná pochybení v řízení o výchovném opatření, prokázán. Krajský soud v Brně však uvedl, že nepředjímá, zda se OSPOD dopustil nesprávného úředního postupu či zda postupoval v rozporu s tuzemským právem.

náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem, zaručená čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v plném rozsahu ruší.

████████████████████

zastoupena

Zuzanou Candigliota, advokátkou